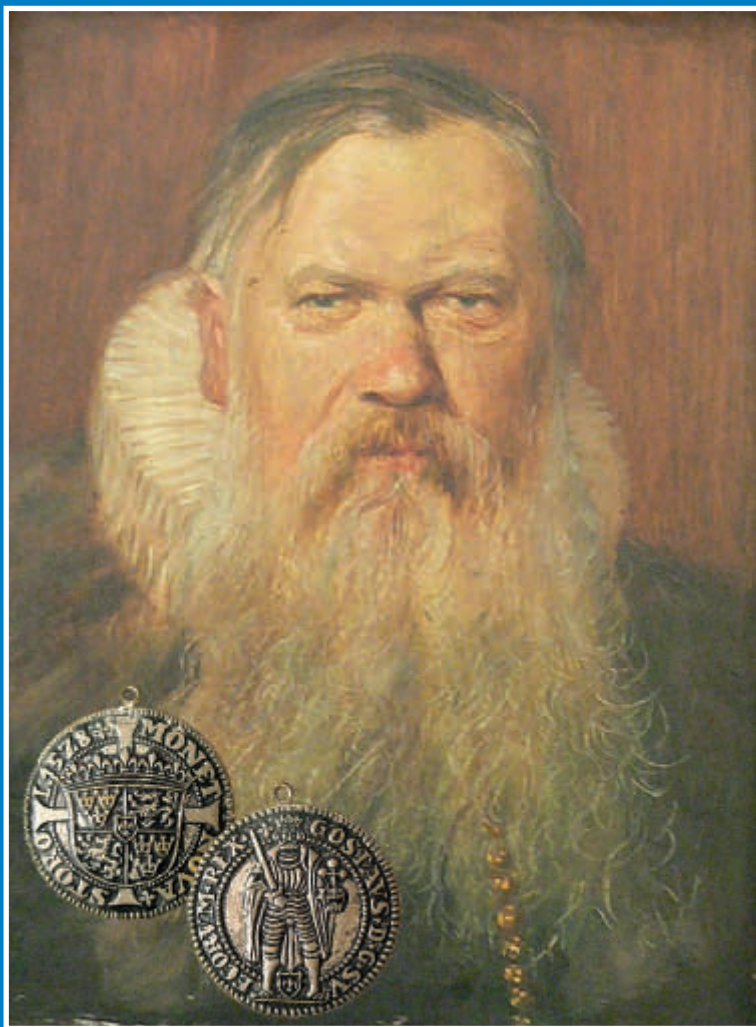

SVENSK NUMISMATISK TIDSKRIFT

OKTOBER 6 • 2008

**Polletter från Lessebo bruk
Depåfyndet i Hammarby, Uppland
Anders Frösell in memoriam**

Pris 20 kr

SVENSK NUMISMATISK TIDSKRIFT

presenteras även på Svenska Numismatiska Föreningens och Kungl. Myntkabinettets hemsidor: www.numismatik.se respektive www.myntkabinettet.se.

Den tryckta tidskriften kommer ut första veckan i februari – maj, september – december. På hemsidorna kan man sedan ta del av SNT i lågupplöst pdf-format.

1/12 sida
47x50
mm:
250 kr

1/8 sida
72x50
mm:
350 kr

1/6 sida
47x105
mm:
400 kr

1/4 sida
72x105
mm:
600 kr

1/2 sida
151x105
mm:
1.200 kr

Helsida
151 x 214 mm:
2.000 kr

2:a och 3:e omslags-
sidan:
2.500 kr
4:e omslagssidan:
5.000 kr

Annonser på årsbasis får 20% rabatt.

Kontakta föreningens kansli,
e-post: annons@numismatik.se

Annonstopp senast den 1:a i månaden före utgivning.

Enskilda SNF-medlemmar erbjuds gratis annons med högst tre rader att köpa, sälja eller byta samlarobjekt.

Annonser som inte är förenliga med SNF:s, FIDEM:s och AINP:s etik avböjs.

Innehåll SNT 6 • 2008

Sid.

Artiklar och notiser

Obeskrivna polletter från Lessebo bruk	132
Pollett funnen i stadsdelen Backen, Umeå	134
"Angående det gröfre och mindre silfvermyntets gångbarhet"	135
Om ett betydelsefullt depåfynd från Hammarby i Uppland	136
Allmänna Konst- och Industriutställningen i Stockholm 1897 – ett par tillägg	138
Svenska Numismatiska Föreningens årsmöte i Karlshamn 2008	140
En småländsk velocipedklubb	142
Märklig solidusprägling	143
Anders Frösells bibliografi. Artiklar och notiser tryckta 1977-2008	147
Numismaticus, ostindiefararen och dubbeldukaten 1830. <i>Vid en kopp te</i>	148

Stående rubriker

Föreningar	135
Pressklipp	139
Boktips. Poetiska sedlar	139
Nytt om böcker – recensioner	143
Personalia. Anders Frösell in memoriam	144
Pressklipp. Tio kilos guldmynt till högstbjudande!	146

Omslag

Porträtt över riksantikvarien och myntkännaren Hans Hildebrand (1842-1913). Konstnärens namn är inte känt. Tavlan ägs av Kungl. Myntkabinettet. I förgrunden ses båda sidorna av ett exemplar av den jetong med motiv från Gustav I:s gyllen 1528, som präglades under Allmänna Konst- och Industriutställningen på Djurgården i Stockholm år 1897. Porträttet av Hildebrand målades i samband med denna. Hildebrand deltog i utställningen iförd den renässansdräkt som ses på målningen.

Läs vidare i Frédéric Elfvers artikel på sidorna 138-139. Foto: Frédéric Elfver.

SVENSK NUMISMATISK TIDSKRIFT

ges ut av

SVENSKA NUMISMATISKA FÖRENINGEN

i samarbete med

KUNGL. MYNTKABINETTET

Föreningen:

Banérgratan 17 nb
115 22 Stockholm
Tel. 08-667 55 98
onsdag – torsdag
kl. 10.00 – 13.00
Fax 08-667 07 71

E-post: info@numismatik.se

Postgiro 15 00 07-3
Bankgiro 219-0502
Svenska Handelsbanken

Redaktionen:

Kungl. Myntkabinettet
Box 5428
114 84 Stockholm
Tel. 08-5195 5300
Fax 08-411 22 14

E-post: mgl@myntkabinettet.se

Chefredaktör och ansvarig utgivare:

Monica Golabiewski Lannby

Prenumerationer:

Pris 200 kr/år (8 nr)
Medlemmar erhåller tidningen
automatiskt

SNT trycks med bidrag från
Gunnar Ekströms stiftelse
samt Sven Svenssons stiftelse.

För insänt, ej beställt, material
ansvaras ej. SNT:s texter och bilder
lagras elektroniskt och publiceras
i pdf-format på SNF:s och KMK:s
hemsidor. Den som sänder material
till SNT anses medge elektronisk
lagring/publicering.

Tryck:

Alfa Print, Sundbyberg

ISSN 0283-071X

Föreningens aktiviteter

Hösten 2008

HÖSTEN 2008

OKTOBER

29 **Föredrag av Henrik Klackenberg**

Plats Banérgratan 17

18.00 Henrik Klackenberg berättar om KMK:s verksamhet när han var chef under de dynamiska åren 1993-1998 när det nuvarande KMK skapades.

Henrik
Klackenberg
29/10.

NOVEMBER

22 **Myntets Dag – myntmässa med SNF-auktion**

Plats Kungl. Myntkabinettet

10-15 Myntmässa med ett tiotal mynthandlare.

12-15 Visning av auktionsobjekten till SNF:s auktion i
Lovisa Ulrikas bibliotek.

13-13.45 Nanouschka Myrberg presenterar sin doktorsavhandling:
Ett eget värde. Den gotländska myntningen ca 1140-1220.
Se annonsen på sid. 151. Lokal: Hörsalen.

16.00 SNF:s auktion börjar.

19.30 Middag på Myntkrogen. Förrätt: rökt laxrullad fylld med
örtcrème; huvudrätt: kalvfilé, zuccinigratäng, basilikasås
och potatiskaka; dessert: krogens lilla desserttallrik (crème
brûlée, vit chokladmousse med hallonsås, mangosorbet);
dryck: ett glas vin samt kaffe.

Bindande anmälan till middagen görs genom att sätta in 295
kr på SNF:s pg 15 00 07-3 senast den 15 november 2008.

Observera att anmälan till middagen endast kan göras på detta sätt!

Gotlandsk
myntning
22/11

VÄLKOMNA!

Kungl. Myntkabinettets verksamhet

Crane AB har lämnat ett generöst stöd till Tumba bruksmuseum, nämligen 150.000 kronor per år under en treårsperiod. Dessa pengar innebär att museet kan färdigställa olika spännande utställningar.

I oktober kommer SVT2 att sända programmet "Faktafrossa" med temat Pengar. Ian Wiséhn berättar om fyra brytpunkter i pengarnas historia.

Svenska Numismatiska Föreningen

Adress: Banérgratan 17 n.b. Buss 4, 44; T-bana Karlaplan.

Kansli: besöks tid 10.30-13.00 onsdag – torsdag.

Stängt: midsommar – 1 september; jul- och nyårshelgerna.

www.numismatik.se

Kungl. Myntkabinettet

Adress: Slottsbacken 6. Buss 2, 43, 55, 59, 76; T-bana Gamla stan.

Utställningar: måndag – söndag kl. 10.00-16.00.

Numismatiska boksamlingen: torsdagar kl. 13.00-16.00.

www.myntkabinettet.se

Tumba Bruksmuseum

Adress: Sven Palmes väg 2, Tumba. Pendeltåg; buss 725.

Utställningar: sept. – maj, lörd.-sönd., juni – aug. tisd.-sönd., kl. 11.00-16.00.

www.tumbabruksmuseum.se

Obeskrivna polletter från Lessebo bruk

Av Jan-Olof Björk

OM MAN ÅKER VÄG 25 från Växjö österut mot Kalmar och Öland kommer man efter ca 35 km till Lessebo. Kommunen med samma namn har 8.100 invånare och av dessa arbetar så många som 45 % inom industrin¹. Detta har naturligtvis sin förklaring i det att Lessebo är en utpräglad bruksort.

Anorna sträcker sig tillbaka till mitten av 1600-talet då ett *järnbruk* grundlades vid vattendraget mellan sjöarna Län och Öjen². Det var sjö- och myrsmalm som gjorde det lönsamt att investera. Det fanns naturligtvis timmer i överflöd samt nödvändig vattenkraft. Före denna tid var trakten väglös och mycket otillgänglig. Att man i äldre tider fått kämpa för brödfödan i Vilhelm Mobergs utvandrabygder står helt klart.

Några årtionden efter järnbruket grundlades också ett *pappersbruk*³. I februari år 1692 beviljade Konga häradsrätt regementsskrivarna Branting och Nyman utsynning av ekar till en pappersskvarn⁴. Under sommaren år 1693 färdigställdes pappersbruket. Till att börja med bedrevs naturligtvis verksamheten i väldigt blygsam skala i oansenliga lokaler. Järnbruket låg på norra sidan om ån, medan pappersbruket låg på åns södra sida⁵.

1-3. Polletter använda vid Lessebo bruk. Skala 1:1. Foto: författaren.

Tygpåse med polletter

Papperstillverkningen i Sverige bedrevs vid denna tid enligt de metoder som infördes redan på 1500-talet. Utgångsmaterialet var uteslutande lump. Lumpen bestod vanligen av uttjänta textilier och samlades in av anställda eller kringresande lumpsamlare.

Från andra halvan av 1700-talet och en bit in på 1800-talet var det inte ovanligt att dessa nyckelpersoner – lumpsamlarna – avlönades med polletter utgivna av det aktuella bruket. Polletterna var naturligtvis tillverkade av det egna lumpappret! Det säger sig självt att papperspolletter är mer förgängliga än t.ex. dylika av metall och därför är extremt sällsynta. Någon *papperspollett* från Lessebo pappersbruk är inte känd⁶ och det är oklart om sådana över huvud taget har använts.

Om de i denna artikel aktuella polletterna är av kategorin lumppolletter har undertecknad inte lyckats att ta reda på men det är mindre troligt. Polletterna har i vart fall använts vid Lessebo bruk. Vid författarens besök i Lessebo Hembygdsförenings museum i maj 2008 upplyste förre ordföranden i hembygdsföreningen, Lennart Lundgren, att han "räddat" en tygpåse med lessebopolletter till eftervärlden.

Dagsverkspolletter?

Vid vårt samtal framförde Lundgren tanken att dessa polletter kan ha använts under bergsrådet J. L. Aschans tid som ägare av bruket, d.v.s. mellan åren 1802 och 1856. Bruksverksamheten under ledning av Aschan kännetecknades av modernisering och

stark tillväxt. Ur det perspektivet ter det sig inte omöjligt att polletterna såg dagens ljus under detta skede i brukets historia. Det skulle i så fall kunna röra sig om s.k. dagsverkspolletter.

Clemensson skriver att "*Brukets behov av dagsverken var synnerligen stort*"⁷. Det gällde främst arbetskraft till driften vid järn-, pappers- och lantbruken men också för avlöning till forkarlar och dragare m.m. Brukets efterfrågan på dagsverksarbetare var som störst under 1840-talet. Under detta årtionde köpte man mellan 8.800 och 12.700 dagsverken per år. Både mans- och kvinnodagsverken förekom men också barndagsverken. Det stora flertalet var naturligtvis mansdagsverken. Under perioden uppgick antalet kvinnodagsverken till ca 1.500. Barnen slapp undan med totalt knappt 500 dagsverken per år.

Brukshandels polletter?

Senare delen av 1870-talet är en annan möjlig tidsperiod då polletterna kan ha introducerats. År 1876 beslöt nämligen bolagsstämman att inrätta en handelsbod i Lessebo. Brukshandeln inrymdes i en nyuppförd byggnad jämte brukskontoret. Till föreståndare utsågs mamsell Ida Lundberg. Hennes årslön uppgick till 100 kronor, men då skall vi ha i minnet att hon dessutom åtnjöt 5% av nettovinsten i brukshandeln samt fri kost och logi!⁸

Det är tänkbart att polletterna på något sätt användes i handelsverksamheten. Det som talar för detta är det förhållandevis stora antalet bevarade polletter. Handel med daglig-

Svenska och skandinaviska
mynt och sedlar.

Stor sortering av utländska
jubileumsmynt, årsset samt småmynt.
Euro-utgåvor, polletter och medaljer.

Prislistor gratis.

NORRTÄLJE MYNTHANDEL

Box 4, 761 21 Norrtälje
Tel. 0176-168 26, Fax 0176-168 56

www.nmh-mynt.a.se

varor sker som bekant frekvent och med många personer och produkter. Det som talar emot detta användningssätt är det faktum att polletterna är mycket sällsynta utanför Lessebo Hembygdsförenings museum.

Polletterna är som tidigare nämnts inte beskrivna i den numismatiska litteraturen, men åtminstone ett exemplar har tidigare funnits på privat hand⁹. Det rör sig om ett exemplar i den s.k. Sahlinska samlingen¹⁰ som förvaras i Tekniska museet, Stockholm.

Beskrivning, förekomst och användning

Polletterna är präglade på en tunn zinkplåt. Samma stamp har använts till alla tre typerna, se bilder 1-3.

Typ 1: Brakteatprägling på tunn zinkplåt, rund med diametern 25 mm. LESSEBO inom oval bladkrans 22x14 mm.

Typ 2: Lik typ 1, men oval med måtten 31x25 mm.

Typ 3: Lik typ 1, men med diametern 31 mm.

Typ 1. En okulär bedömning ger vid handen att av tygpåsens mer än 1.000 polletter är den absolut största delen av typ 1. Av dessa bär alla tydliga spår av cirkulation. Några är dessutom perforerade.

Typ 2 förekommer i betydligt färre exemplar än typ 1 men är trots allt frekvent i det bevarade materialet. När det gäller slitage märks ingen skillnad vid jämförelse med polletter av föregående typ.

Typ 3 är mycket sparsamt förekommande. Högst någon enstaka procent av de bevarade polletterna är av denna typ. De tycks dessutom ofta vara dåligt utpräglade samtidigt som de inte cirkulerat i samma utsträckning som typerna 1 och 2!

De tre polletterna och det inbördes förhållandet mellan antal bevarade exemplar av varje typ antyder att det skulle kunna röra sig om dagsverkspolletter. I så fall skulle typ 1 avse ett mansdagsverke, medan typ 2 och 3 gällde för ett kvinno- respektive

4. Lars-Erik Skog, ordförande i Lessebo Hembygdsförening, och Bo Liljedahl, f.d. chef för Lessebo Handpappersbruk utanför Lessebo Hembygdsmuseum.

Foto: författaren.

tive barndagsverke! Polletterna bör i så fall ha varit i bruk kring mitten av 1800-talet.

Författaren tackar Bo Liljedahl, f.d. chef för Lessebo Handpappersbruk, och Lars-Erik Skog, ordförande i Lessebo Hembygdsförening, för specialvisning av hembygdsmuseets samlingar och värdefulla uppgifter.

Om någon av tidskriftens läsare känner till något om polletterna från Lessebo är jag tacksam för upplysningar.

Källor och litteratur

Ambrosiani, S.: *Molæ chartariæ suecanæ. Svenska pappersbruksföreningens tjugo-femårsskrift* I. Stockholm 1923.

Clemensson, G.: *Lessebo 1658–1856*. Utgiven av Lessebo Aktiebolag. Stockholm 1954.

Lindberg, N. J.: *Svenska och finska pappersbruks lumpanskaffning och lumppolletter. Nordisk pappershistorisk tidskrift* 2004:2, utgiven av Föreningen Nordiska Pappershistoriker.

Internet

Sahlin Å. [Sahlin C.]: <http://hem.pas-sagen.se/arkis/carlsahlin.htm>
Lessebo kommuns hemsida:
www.lessebo.se

Noter

¹ Lessebo kommuns hemsida.

² Clemensson, s. 3 ff.

³ Ambrosiani, s. 189. Här anges följande fakta om pappersbruket: Anlagt troligen 1692, bevarat privilegiebrev från 1719, 1802–1856 i bergsrådet L. J. Aschans ägo, 1856 Lessebo bolag, 1896 Lessebo aktiebolag, 1836 pappersmaskin anskaffad. Under 1800-talet finare papperssorter. År 1860 tillverkades post-, hamp-, bruks-, boks- och skriv-, tryck- och tobakspapper, kardus- och tapetpapper till ett värde av 146.000 riksdaler.

⁴ Clemensson, s. 68 ff.

⁵ Clemensson, s. 73.

⁶ Lindberg, s. 4-5.

⁷ Clemensson, s. 300.

⁸ Clemensson, s. 295 ff.

⁹ Clemensson. Ett runt exemplar med den större diametern, typ 3, är avbildat på sid. 313. Polletten eller användningen av polletter vid bruket i övrigt nämns inte i texten.

¹⁰ Carl Sahlin (1861-1943) var bergsingenjör och fil. hedersdoktor vid Stockholms högskola. År 1900 blev han chef för Laxåverken och några år senare grundlade han Örebro pappersbruk. Sahlin var samlare av stora mått. Han ägde t.ex. ett herbarium med 1.100 växter. Men först och främst samlade han uppgifter om bruk och bruksägare. Kanske var det på så vis han kom över polletten från Lessebo. Efter att ha varit Tekniska museets ordförande åren 1924-1926 blev det så att säga naturligt att en del av hans samlingar inklusive lessebo-polletten donerades till museet.

Pollett funnen i stadsdelen Backen, Umeå

Av Anders Huggert

I stadsdelen Backen i Umeå påträffades sommaren 1989 en pollett, som är av för mig okänt slag. Genomgång av tillgänglig litteratur har hittills inte resulterat i en bestämning. Någon bland SNT:s läsare kanske vet besked och är beredd att hjälpa till med identifieringen?

POLLETTEN ÄR TILLVERKAD av ½ mm tunt kopparbleck. Den är närmast kvadratisk till formen (28x27 mm) och har avklippta hörn. På ena sidan finns ett stort *M* och nedanför detta sifferuppgiften 23 – se bilden. Bokstaven och siffrorna har inte åstadkommits med stämpel. De består i stället av fina hål, som tagits upp i kopparblecket med en mycket vass syl. Där finns också ett betydligt grövre hål som är något så när symmetriskt placerat i förhållande till bokstaven och siffrorna.

Den nu aktuella typen av pollett tycks huvudsakligen ha varit i användning under 1800-talets senare hälft och då i två alternativa funktioner: i den ena situationen kunde en pollett utgöra ett kvitto på levererad vara eller utfört arbete och i den andra handlade det om att polletten gav innehavaren tillgång till en viss vara eller tjänst. Dessutom har det förekommit att närvaro på arbetsplats kontrollerats genom ett system med så kallade portpolletter (Stiernstedt 1872).

Vad har då bokstaven *M* och sifferuppgiften 23 att berätta i sammanhanget? Utifrån det svenska pollettbeståndet i övrigt kan vi förstå, att sifferuppgiften 23 inte står för ett värde i pengar, eftersom det i sådana fall brukar handla om *öre* och i intervallet 5. Uppgiften 23 kan mycket väl motsvara en kvantitet, exempelvis det levererade antalet tunnor träkol,

men i så fall hade varuslaget angivits med ett *K* eller hela ordet *kol*. En annan tänkbar produkt från skogen vore tjära.

I pollettbeståndet tycks inte förekomma något annat varuslag med begynnelsebokstaven *M* än *mjolk*. I sådana fall har kvantiteten emellertid mätts i enstaka kannor. Beträffande *M* får vi i stället tänka oss *M* som i *mat*, *middag* och – faktiskt – hela ordet *matpollett*. I så fall kräver logiken att 23 står för en individ, nämligen den som har rätt till måltiden. Samma resonemang kunde naturligtvis ha förts beträffande mjölken.

Dröjer vi ännu något vid – den nära till hands liggande – tolkningen att 23 är liktydigt med en viss individ, så är det också möjligt, att *M* står för en arbetsplats. Syftet med en sådan pollett kan ha varit närvarokontroll – på det sätt den utfördes vid exempelvis G. Wiechels trikotfabrik i Norrköping (Stiernstedt 1877: 30).

Fyndplatsen

Fyndplatsen är belägen i området strax nedströms Umeå landsförsamlings kyrka. Vid den nu aktuella tiden var detta bebyggt med kyrkstugor. Här passerade landsvägen till den ytterligare fyra kilometer nedefter älven belägna staden (Huggert 2007).

De industriella anläggningarna i Umeälvens nedre del utgjordes under 1800-talet framför allt av sågverk, men där fanns även sådant som skeppsvarv, bryggerier och ett glasbruk. Skiljestället för det på Ume- och Vindelälven flottade timret var inrättat i älvräckan vid landsförsamlingens kyrka (Ahlund m.fl. 1980: 128) – det vill säga i fyndplatsens närhet.

Kopparpolletten (Vbm 15. 301: 49) i naturlig storlek.

Foto: Petter Engman, Västerbottens museum.

Polletten har kanske använts vid skiljestället eller någon av de övriga industriella arbetsplatserna?

Det är verkligen intressant, och dessutom rätt överraskande, att en pollett av detta slag påträffas i marken här uppe i Västerbotten. Den bedömningen gäller vare sig polletten har samband med mathållning, närvarokontroll på en arbetsplats eller något annat. Publiceringen i SNT skall förhoppningsvis leda till tips om direkt motsvarande exemplar. Skriv gärna till: anders.huggert@vbm.se

Referenser

Ahlund, M., Brunnström, L., Eriksson, K., Vikström, E.: *Äldre industrier och industriminnen vid Umeälvens nedre del*. Norrlandska städer och kulturmiljöer 6. Umeå 1980.

Frösell, A.: Tiggarpolletter från Småland. SNT 2008:1 s. 13.

Huggert, A.: Undersökningar på platsen för det forna Umeå. *Västerbotten* 4/07: 42–50. 2007.

Stiernstedt, A. W.: *Beskrifning öfver svenska kopparmynt och polletter* 2, polletter. Stockholm 1872.

— Tillägg till beskrifning öfver svenska polletter. *Numismatiska Meddelanden* 4: 1–75. Stockholm 1877.

SELINS MYNTHANDEL AB

Mynt Sedlar Medaljer
Ordnar Nålmarken

Öppettider
Vardagar 10.00 – 18.00
Lördagar 10.00 – 14.00
Regeringsgatan 6
111 53 Stockholm
Tel. 08-411 50 81
Fax. 08-411 52 23

”Angående det gröfre och mindre silfwermyntets gångbarhet”

Kongl. Maj:ts förordningar, påbud, plakat etc. är en rik källa med information om våra mynt, plåtmynt och sedlar. För dem som behärskar den gamla frakturstilen utgör dessa samtida dokument – som ibland kan liknas vid myntens födelseattester – spännande läsning. Att de dessutom förekommer frekvent i handeln och kan förvärfas för en billig nutida penning gör förordningarna än mer intressanta.

I DROTTNING ULRIKA ELEONORAS *Förordning angående Det gröfre och mindre Silfwer-Myntets gångbarhet* ..., som är daterad Stockholm den 18 april 1719, får vi en inblick i tidens finansiella bekymmer i spåren av Karl XII:s krig. I princip alla dokument av denna typ inleddes dock med en lång och ”med Guds nåde” respektingivande regenttitel. När dessa formalia är avklarade gick man direkt på väsentligheterna.

I den aktuella förordningen sägs angående det ”gröfre” silvermyntet att *”alle gamle och in til förledet år 1718 slagne / men då i handel och wandel förbudne caroliner, igen öfwer alt i Riket måtte blifwa gångbare till [...] 25. öre Silfwermynt stycket.”*

Med modernt språkbruk innebär ovanstående citat att tvåmarksmyntet, eller carolinen, som egentligen skulle motsvara 16 öre sm, nu hade stigit i värde till 25 öre sm.

För att göra det hela en aning mer komplicerat utkom år 1718 en serie typmynt med dubbelvalör. Det rör sig om de så kallade Görtz’ caroliner med valörerna fyra caroliner / 2 daler sm, två caroliner / 1 daler sm samt 1 carolin / ½ daler sm. Mynten hade direkt koppling till räknevärdet 16 öre sm genom den lägsta valören. Slutsatsen blir att den gamla tvåmarken, med valören ”2 mark” utskriven på myntet, vid tiden hade kursen 3 1/8 mark och att det nyligen utgivna

Ulrika Eleonoras Förordning angående det gröfre och mindre silfwermyntets gångbarhet, given i Stockholm den 18 april 1719. I förgrunden syns de myntvalörer som berördes av förordningen. Foto: författaren.

myntet om en carolin eller ½ daler sm motsvarade 16 öre sm eller 2 mark!

När det gällde det ”mindre” silvermyntets värde sägs att: *”de så kallade femöresstyckerne här efter och til den halt blifwa förmyntade som Förordningen af år 1690 gifwer wid handen samt til den valvation utgifwas och emottagas som de tilförende slagne femöresstyckerne åsatt är nemligen 6 öre Silf:mt stycket”.*

Således var ett mynt med det åsatta värdet 5 öre sm värt 6 öre sm redan då det levererades från Kungl. Myntet!

Sådana egendomligheter följde av naturliga skäl den tidens värdemynt, i vilka metallinnehållet skulle motsvara valören.

Jan-Olof Björk

Föreningar

STOCKHOLMS MYNTKLUBB

Nybohovsgränd 17 – Liljeholmens T-stn

Vi köper och säljer mynt och sedlar medlemmar emellan

AUKTIONER – FÖREDRAG
LOTTERIER – KAFFESERVERING

Tredje tisdagen i månaden
kl. 18.30-21.30

Ordf.: Åke Josefsson, 08-530 380 74
Skr.: Hans Sand, 08-749 27 39
E-post: hans.sand@telia.com

Strandbergs Mynt &

Aktiesamlaren AB
köper och säljer

Mynt, sedlar, ordnar, medaljer, aktiebrev
äldre handlingar m.m.
charta sigillata, fornsaker m.m.

Se vår hemsida
www.aktiesamlaren-bjb.se

Arsenalsgatan 6, Box 7377, 103 91 Stockholm
Tel. 08-611 01 10, Fax: 08-611 32 95

ULF NORDLINDS MYNTHANDEL AB

Karlavägen 46
Box 5132 • 102 43 Stockholm
Tel. 08-662 62 61
Fax 08-661 62 13

KÖPER • SÄLJER • BYTER
MYNT • SEDLAR
MEDALJER • ORDNAR

Lagerlista över svenska personmedaljer
och numismatisk litteratur
www.nordlindsmynt.se

Om ett betydelsefullt depåfynd från Hammarby i Uppland

Av Frédéric Elfver

Uti Wäsby nuvarande trädets gårde, beläget i Hammarby Sökn, Wallentuna härad och Stockholms län, tillhörigt Hans Excellence m.m. Hr Grefve Carl de Geer, upphittades förliden Sommar 1827, på åkern nära vid en sten, några stycken af piecer, hvarå icke gjordes något upseende, men hvilka gömdes. D. 6 Jul. innevarande år, på eftermiddagen funnos några fler av hvilka 2ne voro hela men de öfriga antingen halfva eller fjerdedelar, alla desse lågo spridde, förmodligen uppkörde av trädstock ... fyndet har skett icke genom gräfnings, utan lågo piecerna spridde ofvan jord ... (Refererad fyndbeskrivning ur Zachrisson 1998, s. 286)

Frånsidan av en imitation av ett islamiskt mynt, präglad 713/14 e.Kr. i Nordafrika. Vikt 1,03 g. Diam ca 26 mm. Teckning: Frédéric Elfver.

EN EFTERUNDERSÖKNING av en äldre fyndplats genomfördes den 21 maj 1999 vid Hammarby 3:1, Hammarby socken i Uppland. Undersökningen utfördes med hjälp av metalldetektor av personal vid Numismatiska forskningsgruppen (NFG), Arkeologiska institutionen, Stockholms universitet. Deltagare från NFG var Christoph Kilger, Cecilia von Heijne, Frédéric Elfver samt Torun Zachrisson.

Historik

Fyndplatsen Hammarby 3:1 ligger på Stora Wäsby's ägor, belägna i Hammarby socken, Uppland. Med början år 1827 påträffades i olika omgångar närmare ett kilo myntat silver i form av minst 446 sassanidiska och arabiskska mynt. Ungefär hälften av mynten löstes in. Fyndet gavs inventarienummer 512 i Statens historiska museum.

Ett grundläggande problem med depån i Hammarby är dateringen. Carl Johan Tornberg (1807-1877) uppgav att slutmyntet hade *terminus post quem* (t.p.q.) 825/26. Johan Henrik Schröder (1791-1857) hävdade att t.p.q. var 864/65. Att kontrollera dessa påståenden av de två namnkunniga numismatikerna låter sig inte göras eftersom mynten – som i dag inte

förvaras under sitt inventarienummer – med stor sannolikhet tidigt införlivas i de systematiska samlingarna på Kungl. Myntkabinetet, Stockholm.

Arkeologen Torun Zachrisson skriver i sin avhandling om ädelmetalldepåer och runstenar från vikingatid och tidigmedeltid i Uppland och Gästrikland att: "*fyndplatsen tycktes 1828 vara avgränsbar till ett område med ca 2,5 m i diameter [...] Den ligger idag och låg då fyndet gjordes inom Hammarby ägor, ca 45 m nordöst om ägogränsen mot Wäsby*" (Zachrisson 1998, s. 287). För vidare studier kring fyndet, fyndomständigheterna samt rekonstruktion av fyndmiljön, hänvisas läsaren till den noggranna redogörelsen i Zachrissons avhandling samt där anförd litteratur (1998, s. 284-292).

Undersökningen 1999

Målsättningen med efterundersökningen var att lokalisera eventuella resterande mynt och boplotsindikerande föremål, så långt det var möjligt. Frågan från början var även hur mycket fynden hade hunnit sprida sig i åkern sedan 1827. Dateringsproblematiken kring depån var också av stort intresse att bringa klarhet kring.

Resultat

Resultatet blev mer än lyckat. Vid efterundersökningen av fyndområdet framkom 1 sassanidiskt, 1 ispahbadiskt och 20 arabiska silvermynt, 2 recenta mynt samt 9 övriga föremål. De sistnämnda föremålen består mestadels av diverse fragment av kopparlegering av varierande ålder. De recenta mynten, vilka påträffades utanför den egentliga fyndkoncentrationen, utgörs av: Sverige, Fredrik I, 1 öre km 1725 (SM 347; SMH 74:2) samt Gustav IV Adolf, ¼ skilling riksgälds 1799 (SM 71; SMH 22:1).

Ett av de viktigare fynden utgörs av ett arabiskt mynt av umajjad-typ präglat i Nordafrika (nr 22 i myntlistan) – se även Lowick 1990, s. 228 samt pl. 8, no. 945. Denna afrikanska imitation utgör det andra kända exemplet från svenska fynd. I Uppåkra, Skåne, har ett lösfynd (fyndnummer 2644, LUHM 31 000, 1,35 g, fragment) av en afrikansk imitation (av abbasid-typ) påträffats (muntligen meddelat av orientalisterna Gert Rispling 15 september 1999).

De kvarvarande mynten har sedan upptäckten av skattfyndsplatsen 1827 spridits ut över åkern, dock med en fyndkoncentration inom ett område på ca 30x20 m.

Vad gäller dateringen av depån, så visar de nu funna mynten att den har nedlagts åtminstone efter 832/33 e.Kr., eftersom det (vid denna efterundersökning) yngsta påträffade myntet är präglat 217-218 a.H. (= 832-834 e.Kr.) – se nr 19 i myntlistan. Depån är den äldsta och största i sitt slag – innehållande material utslutande från kalifatet med omnejd – från Uppland.

Myntbestämningarna i listan här intill, upprättad enligt CNS-standard, är utförda av Gert Rispling.

MYNTLISTA

gällande fyndet från Up. Hammarby sn, Hammarby 3:1 (exkl. recenta mynt)

				(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)
Sasanid									
	Hormizd IV								
1	[579-90]	(Hamadan)	[1-12]	1 drahm	1.49	90	frg	4/1	o
Islamiska dynastier									
	ISPAHBAD								
	Datburjmihir								
2	737	Tabaristan	86 (?) PYE	½ drahm. Jfr Walker s. 131, Pl. XXIIIc	1.30	19.4	270	-	4/4 V o
	UMAYYAD								
3	738-44	[Wasit]	I[21-26]	Tbg NC, Cl. I, 54-59	0.77			frg	1/1
	ʿABBASID								
	al-Mansur								
4	774/75	al-ʿAbbasiyya	158	Tbg NC, Cl. II, 62	1.20			frg	1/4 V
5	762/63	[Ardashir] Kurra	145	Graffiti på fränsidan. Tbg NC, Cl. II, 28	1.32			frg	2/1
6	c. 760-64	[al-Kufa?]	[c. 143-46]		0.55			frg	6/6
7	756-65	[al-Kufa?]	[139-47]		1.00			frg	0/0
8	769/70	[Madinat al-Sa]lam	[15]2	Tbg NC, Cl. II, 46	0.59			frg	7/8
	al-Mahdi								
9	776/77	[Madinat al-Salam]	[160]	Tbg NC, Cl. II, 68	0.54			frg	2/0
10	777/78	Madinat al-Salam	[16]1	Tbg NC, Cl. II, 79	1.71			frg	0/0
	Harun al-Rashid								
11	792/93	[Ifriqiya]	176	Tbg NC, Cl. II, 150	1.44			frg	1/2
12	791/92	Madinat al-Salam	[17]5		1.50			frg	3/5
13	798/99	[Madinat al-Salam]	[1]82	Präglad i al-Amins namn. Tbg NC, Cl. II, 173	1.44			frg	0/0
14	808/09	Madinat al-Salam	193	Tbg NC, Cl. II, 232	2.87	21.0	90	-	4/2
15	800/01	al-Muha[mmadiyya]	[184]	Präglad i al-Amins namn. Tbg NC, Cl. II, 186	1.65			frg	4/1
	al-Amin								
16	810/11	[Ma'din Bajunays]	[19]5	Fränsidan: [Umm] // [Ja'fa]r. Tbg NC, Cl. II, 246	0.52			frg	4/3 V
	al-Ma'mun								
17	819-22	Mad[inat] al-Salam	[204-06]		0.90			frg	0/0
18	816/17	Madinat [Samarqand]	[201]	Tbg NC, Cl. II, 294	1.37			frg	1/1
19	832-34	[Samar]qand	[217-18]		0.45			frg	0/1
	Okänd kalif								
20	771-94	[al-ʿAbbasiyya]	[155-77]		0.88			frg	0/1
21	771-94	[al-ʿAbbasiyya]	[155-77]		0.62			frg	3/(1)
ISLAMISK IMITATION									
	Nordafrika								
22	713/14	Wasit	[9]5	Samma grupp som Lowick, Sinaw, nr 945	1.03			frg	1/1 V

Referenser

CNS = *Corpus Nummorum Saeculorum IX-XI qui in Suecia reperti sunt*. 1975-. Stockholm.

Lowick, N.: The Sinaw hoard of early Islamic silver coins. *The Journal of Oman Studies* 6, Muscat, s. 199-230. 1983.

SM = Ahlström, B. et al.: *Sveriges Mynt 1521-1977*. Stockholm 1976.

SMH = *Den svenska mynthistorien*. Frihetstiden och den gustavianska perioden 1719-1818. Värnamo 2007.

Tbg NC = Tornberg, C. J.: *Numi Cufici Regii Numophylacii Holmiensis quos omnes in terra Sueciae repertos digessit et interpretatus est*. Uppsala 1848.

Walker, J.: A Catalogue of the Arab-Sassanian Coins (Umayyad Governors in the East, Arab-Ephthalites, ʿAbbasid

Governors in Tabaristan and Bukhara). *A Catalogue of the Muhammadan Coins in the British Museum*. London 1941.

Zachrisson, T.: *Gård, gräns, gravfält. Sammanhang kring ädelmetalldepåer och runstenar från vikingatid och tidig-medeltid i Uppland och Gästrikland*. Stockholm Studies in Archaeology 15. Stockholm 1998.

Allmänna Konst- och Industriutställningen i Stockholm 1897 – ett par tillägg

I SNT 2005:3 publicerade jag en artikel om jetonger med Gustav I:s vackra gyllen 1528 som förlaga, de som präglades i mynthuset på den fiktiva Helgeandsholmen på Djurgården i samband den Allmänna Konst- och Industriutställningen i Stockholm år 1897. Tidigare hade man tolkat föremålen som ett slags provmynt från Gustav I:s tid, men så är alltså inte fallet.

Syftet med föreliggande rader är att visa ytterligare ett exemplar som dykt upp i privat ägo efter publiceringen av nämnda artikel men dessutom att lyfta fram ett – tidigare opublicerat (?) – porträtt över riksantikvarien och myntkännaren Hans Hildebrand (1842-1913) med anknytning till utställningen i Stockholm 1897.

I föregående artikel listades sju kända exemplar av jetongen från utställningen. En läsare hörde senare av sig till redaktionen och lät meddela att han i sin ägo hade ett exemplar, dessutom försett med en pålödd bärogla. (Fig. 1)

1. Exemplar av jetongen präglad 1897 och försedd med ögla. Privat ägo. Foto: författaren.

2. Inramat porträtt över Hans Hildebrand i renässansutstyrel. Okänd konstnär. Kungl. Myntkabinettet. Foto: författaren

Hans Hildebrand 1897

År 2006 mottog Kungl. Myntkabinettet i generös gåva från Margareta Blombäck, Hagersten, två målningar. Den ena är en oljemålning på pannå med en rustik, svart träram, ca 480 x 420 mm, föreställande Hans Hildebrand i skägg med en något bister uppsyn och iklädd en renässansutstyrel. Okänd konstnär. (Fig. 2)

Den andra målningen utgörs av ett miniatyrporträtt under glas i svart träram, ca 155x130 mm föreställande Elin Hildebrand, hustru till Hans Hildebrand. Konstnär är E. B. Poulsen. På baksidan står angivet: *Elin Hildebrand f. Martin 1845-1929*.

Ett par släktingar till Hans Hildebrand som besökte Kungl. Myntkabinettet våren 2007 berättade för mig att porträttet är målat i samband med konst- och industriutställningen i Stockholm 1897. Beträffande renäs-

sansutstyrelsen berättade de vidare att Hildebrand "tvingades" guida runt i Gamla Stockholm-utställningen på Djurgården iförd denna dräkt. Enligt utsago skall det åtminstone finnas ett par exemplar av målningen, samtliga med en dylik rustik, svart träram. Har SNT:s läsekrets kännedom om andra exemplar av målningen samt vem som kan ha utfört den?

En arkeologisk utgrävning av platsen för den fiktiva Helgeandsholmen genomfördes av Historiska museet under slutet av augusti 2008. (Fig. 3) En hel del intressant fyndmaterial, såsom rester av en husgrund m.m., påträff-

fades i samband med utgrävningen, men ingenting med direkt anknytning till jetongen.

Frédéric Elfver

**HÅKAN WESTERLUND
MYNTHANDEL**

**KÖPER • SÄLJER • BYTER
MYNT • SEDLAR • MEDALJER**

Olympiska föremål

Vasagatan 42
111 20 STOCKHOLM
Tel. 08-411 08 07

3. Nutida vy över den konstgjorda ön där Helgeandsholmen byggdes upp år 1897 och där en arkeologisk utgrävning genomförts 2008.

Foto: Christer Åhlin, Historiska museet.

Noter

¹ Frédéric Elfver, Om "provmyntet" till Gustav I:s kröning 1528 – en dementi. *SNT* 2005:3, s. 62-63.

² KMK inv.nr 103 853:1-2.

³ Elisabeth Bergstrand-Poulsen (1887-1955), författarinna, konstnär född i Långasjö socken, Småland. Bergstrand-Poulsen utbildade sig till skulptör på Konstakademien men ägnade sig från 1920-talet åt måleri och författarskap. I ett tjugotal böcker, illustrerade med egna målningar, skildrar hon miljöer och människor från sin småländska hembygd. År

1950 slutförde hon altartavlan i Långasjö kyrka (invigd 1957). Bergstrand-Poulsen utförde även textila och keramiska verk. Gift från 1917 med den danske skulptören Axel Poulsen (1887-1972) och från samma år bosatt i Charlottenlund, Danmark. (Källa: Nationalencyklopedin)

⁴ En förstudie till den arkeologiska utgrävningen är författad av Jonas M. Nordin, Det magiska året 1897 : förstudie till ett samtids- och publikarkeologiskt projekt. Stockholm : Statens historiska museer, cop. 2007 [44 s.]. Serie: FoU-rapport / Statens historiska museer ; 5.

Pressklipp

Smått och gott

Sedan 1989 har brittiskan Vicki Armstrong sparat ihop 550 pund. Summan i sig är inte så märkvärdig, men med tanke på att det handlar om 55.000 pennies blir man imponerad. Hon har fyllt skålar, vaser och skolådor med de hopsamlade mynten.

Hennes man Melvin har aldrig sagt något om sin frus samlande men medger att det ibland påverkar vardagslivet. "När vi är ute och cyklar kan Vicki tvärt bromsa in om hon får syn på en penny", berättar Melvin. "Då är det bara att cykla i cirklar ett tag tills hon kommer i fatt."

Nu ska Vicki sätta in pengarna på sitt bankkonto.

Allers 14/08

Halvmiljardsedel

Med en ny sedel på en halv miljard zimbabwedollar försöker Zimbabwes centralbank mota penningbristen i landet. En brist som underblåses av landets galopperande inflation. Krisen har drivit miljontals zimbabwier i fattigdom.

I en annons i den statsstyrda dagstidningen *The Herald* presenterade i banken sin nya sedel på 500.000.000 zimbabwedollar i maj i år.

I januari utgavs en sedel värd tio miljoner inhemska dollar, den 2 april följde en 50-miljonersedel och den 2 maj lanserades sedlar på 100 och 250 miljoner dollar.

TT 16 maj 2008

Boktips!

Poetiska sedlar

Papper var dyrt och en stor bristvara långt in på 1800-talet. Ibland användes kanske därför den otröckta baksidan på våra äldsta sedlar – särskilt de i låga valörer – till att skriva ner ett litet poem, en enkel vers eller bara vad man kände för stunden inför att behöva ge ut sin allra sista sedel:

*Hur svårt att dig mista,
Min enda och sista!*

*Ej hjälper jag gråter;
Du kommer ej åter.*

*Men gläder du andra,
I frid må du vandra.*

Med en allmänt cirkulerande sedel kunde man också sprida budskap. Viss sedelpoesi var kanske menad som en hälsning till eftervärlden. Vad man än haft för avsikt med sin text på sedeln så kan vi som lever nu glädjas åt den kulturhistoriska skatt som sedelverserna visar upp. Boken presenterar sedlar från 1700-talets slut till 2007.

Boken **Poetiska sedlar** är en lekfull skildring av våra sedlar, de människor som använde dem och den tid de speglar.

Författare:

Monica Golabiewski Lannby
Omslag: Emmelie Golabiewski
Utgivare: Kungl. Myntkabinettet, 2008.

Poetiska sedlar säljs i Kungl. Myntkabinettets butik (tel. 08-5195 5304) samt i Tumba bruksmuseum (tel. 08-5195 5346).

Pris: 90 kr + ev. porto.

Svenska Numismatiska Föreningens årsmöte i Karlshamn 2008

DEN 4 APRIL 1658 besökte Karl X Gustav hamnen Bodekull i Blekinge. Landskapet hade bara drygt en månad tidigare tillfallit Sverige genom freden i Roskilde, vilken slutits efter den svenske kungens minst sagt djärva krigsföretag mot Danmark. Kungen var nu inte sen att organisera de betydelsefulla provinser som adderats det svenska väldet. För Bodekull fanns storartade planer.

Redan påföljande år hade en skans till platsens skydd uppförts. Sedan gick det raskt: år 1664 fick Bodekull stadsrättigheter, 1666 förärades stadsvapen och namnet Karlshamn och 1668 erhöll staden sitt stora privilegiebrev. Under åren 1659–1676 byggdes ett flertal örlogsfartyg i den expanderande staden.

I början av 1700-talet anlades ett nytt skeppsvarv, vars avnämare även var privata. Ända till 1887 bedrevs en omfattande verksamhet och långa tider var varvet stadens största arbetsgivare. Hammens betydelse växte och utskepningen av produkter från de stora järnbruken i Småland ökade.

Om ovanstående och om skeppsbyggeriets betydelse för Karlshamn hade Sven Andersson mycket att berätta i samband med Svenska Numismatiska Föreningens årsmöte på Flottans mäns hus i Karlshamn den 3 maj 2008. Sven Andersson – välkänd myntsamlare och f.d. ordförande i Karlshamns Numismatiska Förening – hade vänligheten att för årsmötesdeltagarna på ett mycket intressant sätt tala om Karlshamns äldre historia med särskild tyngdpunkt på stadens skeppsbyggeri.

SNF:s ÅRSMÖTE 2008 avhölls alltså i Karlshamn efter en inbjudan från ortens numismatiska förening. Möten i ”landsorten” har legat väl i linje med

Mynt påträffat 1999 i Norragården, Mörrum, Blekinge.

Danmark, Sven Estridsen (1047–74), Lund.

Ref.: Hauberg 21. Skala 2:1.

Foto: Frédéric Elfver.

SNF:s avgående ordförande Julius Haganders intentioner för föreningen. Styrelsen för Karlshamnsföreningen hade arrangerat ett trevligt program under såväl lördagen som söndagen denna vackra vårhelg.

Årsmötesdeltagarna samlades för en gemensam lunch på Karlmans restaurang i centrala Karlshamn. Här hade vi nöjet att lyssna till ett föredrag av Frédéric Elfver betitlat: *Skatten i trädgården. Om den vikingatida skatten från Norragården i Mörrum, Blekinge*. Frédéric beskrev hur han tillsammans med kollegor från Stockholms universitet kom till Mörrum 1999 för att fördjupa kunskaperna kring ett förmodat vikingatida myntfynd invid Mörrumsån. År 1947 hade det påträffats ett antal vikingatida mynt (tyska, engelska och danska) i en parkliknande trädgård i Mörrum. En hypotes var att de påträffade mynten hade kommit till platsen tillsammans med grus från närliggande grustag.

Vid efterundersökningarna år 1999 stod det emellertid klart att den ursprungliga deponeringsplatsen påträffats invid en klippskrev i trädgården. Efter undersökningen hade antalet mynt ökat från 15–16 objekt till totalt 139, vilket gör skatten till Blekinges femte största myntdepå från yngre järnålder. Som den forskare han är presenterade Frédéric ett antal intressanta teorier kring fyndet, såsom att skattens placering pekar på ett slags gränsmarkering kopplad till Mörrumsån. Därefter följde frågor från åhörarna.

Efter lunchen var det så dags för auktionsvisning, vilken skedde på Flottans mäns hus, med en hänförande utsikt över den vackra havsvik som utgör grunden för stadens framgång. Det var en ganska ringa auktion med material ur Sven Svenssons samling som erbjöds men med ett varierat utbud av mynt, sedlar, polletter och medaljer, SNF:s auktion 156 (felaktigt numrerad 155).

Traditionen trogen avhölls så SNF:s årsmöte före auktionen. Förutom ett förslag till förändring av föreningens stadgar (se bl.a. SNT 2008:3), liknade detta möte i mycket de senare årens, inte minst i det att det leddes av Julius Hagander som emellertid var på avgående. Efter sex år tackade Julius för sig som ordförande och till förening-

Lars O. Lagerqvist studerar en del av Leif Heidstrands vackra kopparmynt.

Foto: Dan Carlberg.

Dan Carlberg och Sven Andersson på Flottans mäns hus.
Foto: Reidar Andersson.

SNF:s nyvalde ordförande Jan-Olof Björk överräcker en graverad glasobelisk till föreningens avgående ordförande Julius Hagander.
Foto: Dan Carlberg.

ens nye ordförande valdes Jan-Olof Björk, Växjö. För övrigt bemannades styrelsen enligt följande: Frédéric Elfver (vice ordförande), Magnus Tagesson (sekreterare), Christer Skarring (kassaförvaltare), Ian Wiséhn, Leif Jansson och Dan Carlberg. Till suppleanter valdes Sven-Erik Olsson, Cecilia von Heijne, Roger Lind och Ingemar Svenson.

Efter auktionen, som i likhet med de senare åren uppvisade mycket höga priser, avhölls så middag, ånyo på Karlmans. Efter inmundigad gravad lax, majsckyckling från Bjäre och choklادتarte, berättade Magnus Tagesson om Karlshamnssonen Otto Smith. Smiths levnadsöde och hans roll i myntsamlandet belystes och ämnet intresserade åhörarna i hög grad.

Därefter avtackades Julius Hagander av Jan-Olof Björk, som överlämnade en graverad glasobelisk. Under Julius tid som ordförande har SNF utgett ett antal intressanta publikationer och det stora arbetet med projektet *Den svenska mynthistorien* har påbörjats och utvecklats. Genom sin egen samlargärning och sitt synnerligen generösa förhållningssätt till numismatiken har Julius Hagander haft ett mycket positivt inflytande under sin tid som ordförande.

Söndagens program var mindre digt men inte mindre intressant. Under förmiddagen visades en fantastisk grosshandlarbostad från 1700-talet, typisk för stadens välbevarade, vackra och ännu talrikt representerade sköna äldre arkitektur. Efter den intressanta rundvandringen i huset förrevisades von Bergens punschfabrik från 1800-talet. Kanske är Karlshamn mest känd för sin punsch och besöket på museet fick åhörarna att förstå varför. Det hela blev inte sämre av att recept för 300 liter äkta Carlshamnspunch avslöjades och provsmakning genomfördes.

Efter en lunch i hamnen, berättade den svenska numismatikens nestor, Lars O. Lagerqvist, om bondeska samlingen på Ericssberg, som nyligen börjat säljas genom Ulf Nordlind. Utförsäljningen är av största intresse och Lars visste att berätta intressanta historier om olika objekt ur samlingen, vilka förevisades på bild. Med detta slöts aktiviteterna kring årsmötet.

SNF ber att få frambära sitt varma tack till Karlshamns Numismatiska Förening för ett väl genomfört och mycket stimulerande program!

Dan Carlberg

– Bankdirektörn! Det har hänt något förskräckligt! Kassörn har rymt med femti tusen kronor!
– Det var väl inget att väsnas för! Skrif upp det på löpande utgifter!

Ur Kasper 1917

LUNDS MYNTHANDEL

KÖPER och SÄLJER
BYTER och VÄRDERAR

MYNT och SEDLAR
TILLBEHÖR och LITTERATUR

GRATIS LAGERLISTA
(*uppge samlarområde*)

Klostergatan 5, 222 22 LUND
Tel. och fax 046-14 43 69
e-post: siv-gunnar@swipnet.se

VÄLKOMNA TILL

**Kungl. Myntkabinettets
museibutik**

Slottsbacken 6
Gamla Stan
Stockholm

Tel.: 08-5195 53 04
konferens.butik@myntkabinettet.se

En småländsk velocipedklubb

"Velocipedridt har i Sverige, liksom öfverallt i den civiliserade världen, blifvit den allmänast öfvande idrotten, och den svenska fabrikationen af maskiner täflar med den utländska. En mängd velocipedklubbar finnas. Årliga täflingar anordnas, och utmärkta täflingsbanor hafva anlagts."¹

Det sägs att velocipeden – eller cykeln med modernt språkbruk – har anor som går tillbaka till omkring 1300 f.Kr. På en obelisk vid Luxor i Egypten finns nämligen en man avbildad sittande på en hjälke som i rät linje sammanbinder två hjul. Den kände konstnären, teknikern och uppfinnaren m.m., Leonardo da Vinci, skissade redan på 1400-talet på något som var mycket likt en modern cykel. Men mycket mer än så blev det inte. Likt många andra av da Vincis uppfinningar var han mycket före sin tid.

Det skulle dröja till år 1790 innan tvåhjulningen konstruerades. Denna skapelse hade dock, till skillnad från da Vincis, vare sig pedaler eller drivkedja. En tysk uppfinnare kläckte idén med vridbart framhjul och då blev plötsligt fordonet styrbart!

Vid mitten av 1800-talet kompletterades framhjulet med pedaler. År 1868 startades världens första cykelfabrik av bröderna Michaux och redan året efter kopierades fransmännens cykel i Sverige. Under 1870-talet gjordes en rad förbättringar, bl.a. massiva gummihjul och fjädring till sadeln. För att öka hastigheten varmed velocipeden framfördes ökade man framhjulets diameter.

Vid slutet av 1800-talet gick teknikutvecklingen rasande fort. Kedjedrivning av bakhjulet från pedaler mellan hjulen medförde att dessa kunde göras lika stora. De än i dag välkända däckfabrikanterna *Dunlop* och *Michelin* har också haft ett finger med i spelet. Det luftfyllda respektive avtagbara cykeldäcket bär deras signum. När det så kallade frihjulsnävet

kom år 1895 var den moderna cykeln född², även om den ytterligare några år kallades för velociped.

Velocipeden blev omedelbart väldigt populär. År 1898 tillverkades det i Sverige cyklar till ett värde av drygt 2,5 miljoner kronor. Som jämförelse kan nämnas att motsvarande belopp för "elektriska maskiner", d.v.s. "dynamomaskiner, telefoner(!), telegrafapparater m.fl." var 6,3 miljoner och för "gevär" var 0,87 miljoner kronor.³ Av de i Sverige tillverkade cyklarna gick en liten del på export, motsvarande 80.000 kronor. Men den inhemska efterfrågan var större än tillverkningen. Årligen importerades nämligen velocipeder för 1,7 miljoner kronor!

Av citatet ovan framgår att en mängd "velocipedklubbar" bildades i Sverige. Ian Wiséhn har i tidigare nummer av SNT⁴ presenterat några sådana klubbar som givit ut egna märken. Även om *Husqvarna Velocipedklubb* kunde stoltsera med eget märke gavs sådana ut näst intill uteslutande av klubbar med hemvist i större städer, såsom Stockholm, Göteborg, Lund m.fl.

Cykelmärke från år 1900

Det är därför extra trevligt att kunna beskriva ett märke från en mindre bruksort i Småland – nämligen Lessebo. Vid ett besök i Lessebo Hembygdsförenings museum i annat ärende gjordes jag av hembygdsföreningens ordförande Lars-Erik Skog uppmärksam på märket. *Se bilden.*

Märket, som mäter 40 mm i diameter, är präglat i mässing. Åtsidan

Märke för "Lessebo Velocipedklubb" år 1900. Skala 1:1.

Foto: författaren.

har två sköldar. Den till vänster avbildar en i blått fält uppkommande bepansrad man med hjälm och plym. Motivet för möjligen tankarna till den fornnordiska sagovärlden som vid tiden var populär. Vad syftet har varit med att pryda märket med denna vapensköld har tyvärr inte gått att ta reda på. Den högra skölden utgörs av Smålands vapen med ett upprätt gående lejon med armborst. Överst utmed kanten finns texten *LESSEBO VELOCIPEDKLUBB*. Nederst återfinns vi året "1900".

Frånsidan är slät bortsett från tillverkarens namn, C. C. Sporrang, och en nål som gör att märket kunde bäras på för "velocipedridt" lämpligt klädesplagg.

Jan-Olof Björk

Litteratur och källor

Sundbärg, G. (red.): *Sveriges land och folk, historisk-statistisk handbok*. Stockholm 1901.

Wiséhn I.: Göteborgs Allmänna Velocipedklubb. *SNT* 1991:4/5, s. 90.

— Fenix och Hermes. *SNT* 1998:4, s. 90.

— Papperspolletter för velocipedövning. *SNT* 2005: 2, s. 38.

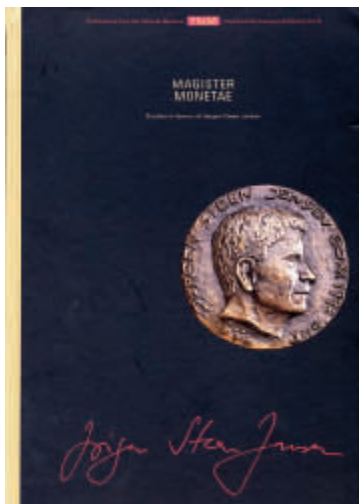
Noter

¹ Balk, V. Idrott. *Sveriges land och folk, historisk-statistisk handbok*, band IV.6.b. Red. G. Sundbärg. Stockholm 1901.

² Svenska cykelförbundet. Internet: www.scf.se

³ *Sveriges land och folk, historisk-statistisk handbok*, band X, sid. 794. Red. G. Sundbärg. Stockholm 1901.

⁴ Wiséhn 1991 och 1998.

Magister Monetæ. Studies in Honour of Jørgen Steen Jensen. Publications from the National Museum. Studies in Archaeology & History. Vol. 13. Red. Michael Andersen, Helle W. Horsnæs & Jens Christian Moesgaard. Köpenhamn 2007. 301 sid. Ill. ISBN 978-87-7602-082-8.

JØRGEN STEEN JENSEN gick i pension i december 2007 efter en 49-årig tjänstgöring vid Nationalmuseum i Köpenhamn. Under 21 av dessa år var han föreståndare för Den kongl. Mønt- og Medaillesamling (1983-2005). Den 6 december 2007 hölls en stor avslutningsfest på Nationalmuseum i vilken kolleger och vänner från flera länder deltog. Mark Blackburn, Cambridge, var inbjuden som föreläsare. Vid tillfället presenterades festskriften *Magister Monetæ*. Detta är den andra festskrift som Jørgen Steen Jensen har förärats. I samband med den sextioåriga födelsedagen år 1998 utgav Nordisk Numismatisk Union den första festskriften, *Ord med mening*, under redaktion av Jens Christian Moesgaard och Preben Nielsen.

Magister Monetæ består av 24 artiklar av sammanlagt 27 författare samt en inledande hälsning från Nationalmuseums direktör Carsten U. Larsen till Jørgen med en sammanfattning av hans verksamhet vid museet och en bibliografi sammanställd av Else Rasmussen. Språken är engelska och tyska. Av artiklarna framgår bredden av Jørgen Steen Jensens intresseområden och kontaktnät.

Förutom en rik representation av skribenter från institutioner i de nordiska länderna – Vladimir F. Stolba, Erik Christiansen, Lennart Lind, Gert Rispling, Brita Malmer, Jens Vellev, Tuukka Talvio, Ken-

Nytt om böcker

neth Jonsson, Lars O. Lagerqvist, Monica Golabiewski Lannby, Ian Wiséhn, Olfert Voss och Tatyana Smekalova – finns bidrag från Aleksander Bursche, Dorota Malarczyk, Mariusz Mielczarek, Borys Paszkiewicz och Stanisław Suchodolski från Polen, Arent Pol från Nederländerna, Ivar Leimus från Estland, Marion M. Archibald från Storbritannien, Gert och Vera Hatz, Peter Illisch och Niklot Klüßendorf från Tyskland, Tatjana Berga från Lettland samt Eugenia S. Shchukina från Ryssland.

Således framgår tydligt av författarlistan Jørgens långvariga intresse för östra Europa och hans omfattande polska kontakter. Vid planeringen av festskriften utgick en intresseförfrågan. Responsen blev mycket god och för att det skulle vara möjligt att genomföra publiceringen, valde redaktörerna att sätta en åldersgräns för medverkande författare vid ca 50 år och uppåt. Därför publicerades artiklar i NNUM 2008, nr 1, med särskild hälsning till Jørgen från författare som tillhör en något yngre generation.

Även tematiskt uppvisar artiklarna en stor variation som omfattar allt från antika grekiska och romerska mynt till medaljer och souvenirer från 1900-talet. Tonvikten ligger emellertid på äldre perioder med sex artiklar som behandlar mynt från tiden före år 700, sex artiklar om vikingatida mynt, fem om medeltida mynt samt sex om material från nyare tid. En artikel behandlar metodik. Tatyana Smekalova och Olfert Voss beskriver den geofysiska metod som används för att studera exempelvis stenkonstruktioner under markytan samt de resultat man fått på detta vis vid olika vikingatida och medeltida platser i Danmark.

Det övergripande intrycket av boken är att den är ett starkt uttryck för den uppskattning som finns i Danmark och norra Europa för Jørgen Steen Jensens insatser inom ett brett fält av numismatiska ämnen, men också en vänskapshandling. Genom urvalet av författare och artiklarnas innehåll ankyter boken till den förbindelse mellan Östeuropa, främst Polen, och Skandinavien som Jørgen Steen Jensen står för.

Magister Monetæ kan beställas genom Museibutikken, Nationalmuseet, 1220 Köpenhamn K, Danmark, över Internet: www.museumsbutikken.dk eller genom e-post till butik@natmus.dk. Priset är 250 danska kronor plus porto.

Cecilia von Heijne

Byzantinsk solidus präglad för Mauricius Tiberius (582-602) eller Phocas (602-610) med två fransidor. Något förstörad. Foto: författaren.

Märklig solidusprägling

Vill dela med mig av detta märkliga solidusmynt från den byzantiska eran. Myntet inhandlades i början av året av en mynthandlare i stockholmstrakten. Myntet är från tiden för Mauricius Tiberius (582-602) eller Phocas (602-610) regeringar.

Det anmärkningsvärda med detta mynt är att det har två fransidor! Sådana mynt brukar vanligen vara s.k. taskspelarlantar, där man sågat itu myntet och sedan sammanfogat sidorna. Detta mynt bär inga tecken på dylik manipulation.

För att vara på den säkra sidan skickades myntet för bedömning till David S. Sear. Hans utlåtande lyder:

This piece, which is of normal solidus weight, has been struck twice with the same reverse die. Both strikings would have required the piece to be placed on a flat surface, instead of the usual anvil (obverse) die, while the punch die was being applied to the blank side.

From my own experience I have never seen such a striking which must have resulted from fraudulent activity on the part of a mint worker. The risk run by the perpetrator of such a crime would have been very great indeed (probably death) so presumably he managed to escape detection and used the piece for financial gain in his gaming activities.

Tydligen tyckte den anställde vid myntverket att det var värt risken ...

Martin Wettmark

Anders Frösell in memoriam

JAN ANDERS LENNART FRÖSELL föddes i Stockholm den 10 januari 1945. Föräldrarna var Inga och Gunnar Frösell. Anders var yngst i en syskonskara på tre. Innan Anders fyllt ett år flyttade familjen till Norrviken. Fadern, född 1899, var resande journalist för Aftonbladet och gick ur tiden redan 1954. Anders mor, Inga, fick ensam plikten att försörja barnaskaran. Hon arbetade under många år vid polisen i Sollentuna, även efter sin ordinarie pensionering.

När Anders var 16 år blev han antagen som elev på Broströmkoncernens elevfartyg "Albatross". Det blev några år på de sju haven, där han utbildade sig till maskinist. Det var tänkt att han skulle fortsätta med att utbilda sig till sjöbefäl, men i stället blev det arbete inom kraftindustrin i Västerås. Anders gifte sig och sonen Mikael kom till världen.

År 1976 flyttade Anders tillbaka till Stockholm och började arbeta på Värtaverket, dåvarande Stockholms Energi – senare Birka Energi. Där avancerade han med tiden till driftchef. I samband med att Birka Energi köptes av Fortum fick Anders erbjudande om avtalspension – ett erbjudande som han accepterade och 2003 gick han i pension. Han citerade i samband med sin pensionering vid ett tillfälle skämtsamt och med glimten i ögat något som skrivits om Herman Fritjof Antell, och vars innebörd var ungefär att han och Antell nu hade likartade förutsättningar: "... *sålunda ekonomiskt oberoende kunde han nu ägna all sin tid och kraft åt sina samlingar.*"

Anders Frösells stora passion i livet var numismatiken. Exakt varför Anders fastnade för detta område känner jag inte till. Kanske var han inspirerad av sin morfar, Henry Sandin, som hade en stor myntsamling och som även var verksam inom Svenska Numismatiska Föreningen under många år. Eller var det bara hans stora intresse för historia och hans sökande efter

I samband med den av Numismatiska Klubbens i Uppsala arrangerade *Myntdag i Uppsala 2003* förevisade Anders Frösell delar av sin samling tidigmedeltida svenska mynt.

Foto: Curt Ekström.

ordning och struktur som ledde i honom på denna bana? Ty Anders hade ett skarpt och analyserande intellekt och var nyfiken på allt och alla.

Ett annat av hans stora intressen var resor – något han troligen fått smak på under sin tid på sjön, men också något som han kanske även inspirerats till av sin far. Även modern Inga var mycket berest och hon hann enligt uppgift besöka 99 olika länder i världen.

Hur som helst – redan under 1960-talet gjorde Anders sina första numismatiska inköp, och det har berättats att han mycket snabbt skaffade sig stora kunskaper i numismatik. Det var dock först långt senare som han fastnade för det område som han sedan skulle ägna sitt huvudsakliga fokus fram till sin bortgång – de svenska medeltidsmynten. Anders har själv berättat att han förvärvade sitt första medeltida mynt från Harry Glück redan 1968, en stockholmsörtug från Karl Knutsson Bonde i låg kvalitet.

Först i samband med flytten från Västerås till Stockholm blev dock medeltidsmynten huvudfokus för Anders samlande. Han har vid något tillfälle kommenterat att han i

efterhand ångrat att han inte var aktiv inom detta område redan på den andra offentliga svenssonauktionen 1970 och på Hirsch auktion 3, 1975 – två auktioner där många mycket bra medeltidsmynt såldes.

Parallellt med att Anders byggde upp sin samling av medeltida mynt skapade han även ett med tiden mycket imponerande numismatiskt bibliotek. Intresset för kulturhistoria och sin hembygd ledde till att även polletter engagerade honom, och då främst stockholmspolletter och transportpolletter. En fin liten samling äldre brukspolletter avyttrade han för några år sedan.

Som person var Anders nyfiken och orädd – i grunden positiva egenskaper som var till stor nytta när han outröttligt "jagade" både mynt och information om i vilka samlingar vissa specifika objekt kunde finnas. Han var också en mycket social och generös person för dem som lärde känna honom närmare – och det blev med tiden en ganska stor och brokig skara myntsamlare, mynthandlare och numismatiker som fick det privilegiet.

Själv träffade jag Anders första gången den 16 februari 1983 när han höll föredrag om Västerås som med-

eltida myntort på Uppsala Universitets Myntkabinett. Jag hade då precis själv börjat samla på medeltidsmynt men var naturligtvis mycket okunnig i ämnet. Efter hans föredrag kom vi att diskutera de mynt som fanns utställda i kabinettet. Jag minns ännu hur Anders intresse väcktes när jag berättade om den kalmarörtug från Albrekt av Mecklenburg som jag precis förvärvat från Ulf Nordlinds Mynthandel. Det var tydligen ett mynt som Anders själv gått och funderat på att lägga till sin samling.

Allt eftersom åren gick blev våra kontakter mera frekventa och hela tiden rörde sig diskussionerna kring vår gemensamma passion – de medeltida mynten. Inför ett kommande förvärv av ett mynt kunde man alltid ringa till Anders och få mycket exakt och tillförlitlig information om ett specifikt objekts proveniens och raritet. Just denna egenskap – att han frikostigt delade med sig av sitt stora vetande – var en egenskap som många uppskattade hos honom.

Ett annat tillfälle som jag så här i efterhand minns mycket tydligt var i september 1999, då jag plötsligt blev uppringd av Anders. Han hade just genomgått en blindarmsoperation med vissa komplikationer och var nyss uppväckt ur narkosen och ganska medtagen. Orsaken till samtalet var att han precis via ombud hade förvärvat ett antal mycket sällsynta medeltida mynt ur en västsvensk samling och ville att jag skulle få chansen att göra detsamma. Ingen tid får som bekant gå förlorad i jakten på bra mynt!

De tre mycket sällsynta objekt som jag lyckades inhandla efter denna förmedling av Anders gläder mig fortfarande mycket. Anders brukade lite skämtsamt säga att man alltid skulle se till att: *"... bra mynt som man inte själv kan – eller vill – köpa hamnar i samlingar där man har koll på dem!"*

Ett tredje, och fortfarande färskt, minne är någon dag före Auruks fjärde auktion i februari 2008. Anders hade tvingats att akut åka in till sjukhuset, men från ambulansen (!) ringer

han mig och ber mig agera ombud på auktionen. Ty det fanns ett mynt där som han helt enkelt "måste ha". Han vann också budstriden, även om det vid detta tillfälle var jag som hantlade hans budspade. Mindre än en månad före sin bortgång gjorde han alltså ytterligare ett mycket bra förvärv till sin fantastiska samling.

Dessa tre ögonblicksbilder säger en hel del om Anders som samlare och människa. Han var alltid oblyg och nyfiken på andra människor och hade lätt att skapa kontakter med likasinnade. Han var också generös mot sina närmaste vänner, och sist – men inte minst – passionerat hängiven numismatiken och sitt samlande.

Anders stora kunskaper, hans imponerande samlingar och hans generösa och sociala ådra gjorde att hans hem, både i Norrviken och senare i Järfälla, med tiden utvecklades till något av en medelpunkt för samlare av äldre svenska mynt, numismatisk litteratur och polletter. Anders och hans livskamrat Jennifer lyckades alltid skapa en hemtrevlig och avslappnad atmosfär och förtäringen var alltid av första klass – oavsett om det handlade om Jansson frestelse, prins Bertils crêpes, eller mera exklusiva maträtter. När sittningen närmade sig kaffe, avec och efterrätt brukade myntsamlingen och ett kräset urval numismatiska böcker plötsligt uppenbara sig vid matbordet och sedan rusade tiden iväg under intressanta diskussioner. En och annan affär mellan närvarande gäster gjordes nog också upp i den trivsamma atmosfär som alltid infann sig.

Alla som någon gång haft förmånen att vara gäst hos Anders kan intyga hans betydelse som inspirationskälla för andra samlare och numismatiker. Naturligtvis främst i Mälardalen, men Anders hade många "myntvänner" även från övriga delar av Sverige och långt utanför rikets gränser.

Anders efterlämnade samlingar omfattar många områden inom numismatiken. Men hans huvudfokus sedan många år tillbaka var de medeltida svenska och gotländska mynten, där han skapade en av de

absolut bästa samlingarna som någonsin sammanbragts av en enskild samlare. Anders medeltidssamling var fullt i klass med storheters som Bonnier, Bruun och Sjöberg och, avseende kompletthet av typer, faktiskt överlägsen samtliga dessa. Endast Stiernstedts samling, som senare via Antell testamentariskt gick till Helsingfors nationalmuseum, samt Sven Svenssons samling – omfattande mer än 800 fastlandssvenska medeltida mynt – kan sägas ha varit mera heltäckande. Inte heller den nu aktuella Bondeska samlingen kan i komplett- het mäta sig med Anders Frösells (när det gäller den medeltida delen).

Till skillnad från Stiernstedt, Antell och släkten Bonde lyckades Anders med detta storverk som samlare med endast en ganska normal tjänstemanlön som inkomst – något som ju är trösterikt för den som likt Anders oförtröttligt arbetar med att skapa en bra och intressant samling. Trägen vinner!

Även om Anders ambition var att skapa en så fullständig typsamling som möjligt av svenska medeltida mynt, så fanns det vissa myntgrupper som utövade en speciell fascination på honom och där han lade ner extra möda och intresse även för varianter och smärre variationer. Detta gällde bl.a. de tidiga mynten från 1100- och 1200-talen, och då speciellt Knut Erikssons mynt. Även de senmedeltida penningarna med krönt huvud roade honom och finns i riklig mängd i samlingen. När det gäller örtugar så var det speciellt halvörtugarna från sturetiden som Anders samlade med stor entusiasm. Även Albrekts örtugar, och då speciellt typ- och stilvariationerna på kalmarpräglingarna och på stockholmsmynten, fascinerade honom. Och – som ett litet men trevligt sidospår – hybrider och märkliga inskriftsvariationer. Felstavningar som STEN SVRE (i stället för det korrekta STEN STVRE) är ju faktiskt mycket underhållande. Vad beträffar de gotländska mynten så var hans ambition att bygga en så komplett typsamling som möjligt, men även att söka riktigt vackra exemplar. Som bekant är detta en ordentlig utmaning vad beträff-

far vissa gotländska typer. Han kom mycket långt även på detta område.

Anders numismatiska bibliotek och hans pollettsamling har redan kommenterats. Utöver dessa områden skapade han även en trevlig samling medaljer. Som synes växer bilden av en universalsamlare – intresserad av det mesta – fram. Men det var medeltidsmynten som var och förblev hans verkliga passion under drygt tre decennier.

Anders hade ett brinnande intresse för sina mynt och allt som rörde dessa i form av historia, kulturhistoria och personhistoria. Ett mycket gott minne, både för fakta och bilder, gjorde honom med tiden till en vandrande uppslagsbok inom de områden han fokuserade sig på. För eftervärlden är det bara att beklaga att Anders inte själv tyckte att han hade förmågan att omsätta sina iakttagelser och hypoteser i skrift. Ett antal artiklar hann han dock med att skriva, men dessa behandlade ofta andra numismatiska spörsmål än de medeltida. Se Anders bibliografi på sid. 147 i detta nummer av *SNT*.

Anders kunde vara extremt fokuserad när det gällde att utöka sina samlingar. På auktioner förlorade han sällan en budstrid och även vid sidan av auktioner och inköp över disk i mynthandeln var han otroligt initiativrik när det gällde att förvärva mynt. Övriga medeltidsintresserades samlingar höll han noggrann reda på. Någon samlare av medeltidsmynt har enligt uppgift skämtsamt hävdat att Anders hade bättre koll på vad som fanns i hans samling än han själv!

Hans djupa och breda kunskaper kom till stor nytta då han vid många tillfällen var inbjuden som föredrags-hållare i olika myntsamlarsammanslutningar. Anders var, som nämnts ovan, en generös person som gärna delade med sig av sitt stora vetande. Hans kompetens inom sitt främsta specialområde gjorde att han under de senaste åren medverkade som expert i referensgruppen för medeltids-volymerna i projektet *Den Svenska Mynthistorien*. Han satt under många år i Svenska Numismatiska Föreningens styrelse och under senare år även i styrelserna för Sigtuna Myntklubb

och Numismatiska Klubben i Uppsala. För sin enastående samlargärning och övriga insatser för numismatiken tilldelades han Svenska Numismatiska Föreningens Elias Brennermedalj vid SNF:s årsmöte i Linköping år 2007. En utmärkelse som glädde honom mycket.

Under de senaste åren kämpade Anders en tapper kamp mot sin cancer, en diagnos han fick sommaren 2004. Trots flera omfattande operationer, cytostatikabehandlingar och annat som han tvingades utsätta sig för, var han en obotlig optimist som alltid blickade framåt i livet. Våren 2008 tvingades dock även denne kämpe att kapitulera inför en övermäktigt fiende.

En storsamlare och en av det sena 1900-talets verkligt kunniga kännare av de svenska medeltidsmynten lämnade oss för alltid den 11 mars 2008. Men hans namn finns inskrivet i den numismatiska historien – som en av de genuint hängivna samlarna under det sena 1900-talet. Vila i frid.

Kjell Holmberg

Pressklipp

Tio kilos guldmynt till högstbjudande!

Världens största präglade guldmynt har tillverkats i Kina för att hylla de olympiska spelen i somras. Myntet väger 10 kg och är av massivt guld. Diametern är 18 cm.

Foto: E24.

DEN KINESISKA REGERINGEN lät lagom till Olympiska Spelen 2008 prägla 29 enorma guldmynt. Guldmynten väger 10 kg, är 18 cm i diameter och har valören 100.000 yuan, vilket motsvarar drygt 91.000 svenska kronor.

På myntets åtsida finns den olympiska loggan, på framsidan ett collage med olika friidrottare. Det levereras i en exklusiv låda gjord av afrikanskt svartträ.

Enligt tillverkarna är myntet det största präglade guldmyntet i världshistorien. Större guldmynt har tillverkats men de har då gjutits i form.

Enligt det amerikanska företaget som auktionerar ut mynten håller de snabbt på att säljas ut. Köparen får, förutom det bjudna beloppet, räkna med frakt- och försäkringskostnader på 1.500 kronor. Högsta budet på auktionssajten Ebay låg i slutet av augusti på drygt 1,7 miljoner kronor.

E24 den 20 augusti 2008

Anders Frösells bibliografi

Artiklar och notiser tryckta 1977-2008

*Sammanställd av Frédéric Elfver
och Kjell Holmberg*

Anders Frösell (1945-2008) var en samlare av stora mått. Inte bara mynt, medaljer och polletter intresserade honom utan även litteratur i alla dess former. Med åren blev den numismatiska litteratursamlingen mycket omfångsrik. Hans *ex libris* framgår av bilden här bredvid.

Anders var även en skribent, och nedanstående bibliografi rymmer 38 nummer, publicerade under åren 1977 till 2008. Bibliografin speglar som synes hans stora intresse för auktioner, polletter, medaljer och inte minst medeltida mynt.

1977

[Frågespalten] Barbariska denarefterpräglningar. *Myntkontakt* 1977:6, s. 15. Se även svar av Lennart Lind i *Myntkontakt* 1977:7 s. 7-9.

[Frågespalten] Guldbrakteater. *Myntkontakt* 1977:9, s. 25-26. Svar av Harald Wideen i samma nummer.

1980

Anders Frösells ordföreläsning "Svenska medeltida myntorter". *Myntkontakt* 1980:4/5, s. 102-103.

Lösningen på Anders Frösells ordföreläsning. *Myntkontakt* 1980:6, s. 115.

1981

En "Mula" i SNF:s medaljserie. *Myntkontakt* 1981:8, s. 161.

1982

Vårens auktioner (Auktioner). *Myntkontakt* 1982:6, s. 152-153.

Ur Virgil Brand's samling. *Myntkontakt* 1982:8, s. 226.

1983

Auktionsreferat (SNF, Hirsch/Svea) (Auktioner). *Myntkontakt* 1983:1, s. 23.

[tillsammans med Kenneth Jonsson] Fredrik I:s hessiska mynt 1730-1751. *Myntkontakt* 1983:7, s. 156-161.

Auktionsreferat (Auktioner). *Myntkontakt* 1983:9/10, s. 261-262.

1984

Auktionsreferat (Sotheby's, London) (Auktioner). *Myntkontakt* 1984:4/5, s. 135.

Auktionsreferat (Pripps samling, Ahlströms) (Auktioner). *Myntkontakt* 1984:6, s. 161.

Två Brennermedaljer. *Myntkontakt* 1984:9/10, s. 288-289.

Auktionsreferat (Ahlströms 30:e auktion) (Auktioner). *Myntkontakt* 1984:9/10, s. 290-291.

1985

Guldmyntskatten vid Stortorget i Stockholm. *Myntkontakt* 1985:3, s. 52-56.

1987

Smakprov från Svenska Numismatiska Föreningens vårauktion [1987] (Auktioner). *Svensk Numismatisk Tidskrift* 1987:2, s. 39.

[Frågespalten] Myntkopier. *Svensk Numismatisk Tidskrift* 1987:3, s. 55. Se även svar av Kjell Holmberg i *SNT* 1988:8 s. 238 samt Rolf Sandström i *SNT* 1989:1, s. 20.

[Recension] Ohlson, Rolf: Gamla mått och nya. *Svensk Numismatisk Tidskrift* 1987:8, s. 233.

[Recension] Tingström, Bertel: Plate money : the world's largest currency. *Svensk Numismatisk Tidskrift* 1987:9/10, s. 324-325.

Polletter använda på ångsluparna. *Bygdebladet / Sollentuna hembygdsförening* nr 22 (1987), s. 14-15.

1988

Kuriosapräglingar. *Svensk Numismatisk Tidskrift* 1988:1, s. 9.

1989

Stockholms stadshus polletter. *Svensk Numismatisk Tidskrift* 1989:3, s. 57.

[Recension] Nathorst-Böös, Ernst & Wi-sén, Ian: Numismatiska forskare och myntsamlare i Sverige fram till 1830-talet. *Fornvännen* 1989 (84), s. 102.

Daniel Georg Nescher (1753-1827), artikel i *Svenskt Biografiskt Lexikon* band XXVI. Under redaktion av Göran Nilzén. Stockholm 1987-1989, s. 545-547.

1990

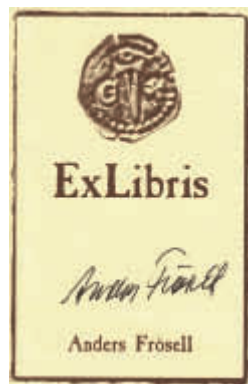
Notis om SÅAB-polletter. *Svensk Numismatisk Tidskrift* 1990:8, s. 185-186.

Om omskriften på en riksdaler från drottning Christinas tid (Frågespalten). *Svensk Numismatisk Tidskrift* 1990:9/10, s. 242.

1993

Tapperhetsmedalj för barn. *Svensk Numismatisk Tidskrift* 1993:8, s. 225.

Ex libris
Anders
Frösell
författ
med hans
namn-
teckning.
Repro:
Frédéric
Elfver.

1995

[tillsammans med Frédéric Elfver] Unions tiden och internationaliseringen. *Numismatiska Meddelanden XL*, Myntningen i Sverige 995-1995 [red. K. Jonsson et al.] Stockholm 1995, s. 109-124.

1997

Frågetävling 1996. *Svensk Numismatisk Tidskrift* 1997:1, s. 27.

Rätta svar [Frågetävling 1996]. *Svensk Numismatisk Tidskrift* 1997:2, s. 54.

1999

[Recension] Morten Eske Mortensen: Nordisk Seddelpris-Årsbok 1997. *Svensk Numismatisk Tidskrift* 1999:1, s. 43.

Ett svenskt-franskt kulturutbyte på 1600-talet. *Samlad glädje*. Numismatiska klubben i Uppsala 1969-1999 [red. K. Holmberg & H. Nilsson]. Uppsala 1999, s. 39-42.

2003

[tillsammans med Monica Golabiewski Lannby] "Engländaren Watt från Soho" och hans myntpress. *Svensk Numismatisk Tidskrift* 2003:8, s. 178-179.

2004

[Recension] Myntstudier. Mynttidskriften på Internet. *Svensk Numismatisk Tidskrift* 2004:3, s. 72.

[tillsammans med Kjell Holmberg] Svenska Numismatiska Föreningens auktionslistor 1935 - 2003. *Svensk Numismatisk Tidskrift* 2004:7, s. 152-156.

2008

Tiggarpolletter från Småland. *Svensk Numismatisk Tidskrift* 2008:1, s. 13.

Redaktionellt arbete

Bygdebladet / Sollentuna hembygdsförening nr 22 (1987).

Minnen från jästfabriken i Rotebro. Sollentuna hembygdsförenings skriftserie nr 16 (2003).

Numismaticus, ostindiefararen och dubbeldukaten 1830

SNART ÄR DET ÅTER DAGS för en kopp kvällste till ett fallande höstmörker. Vad passar då bättre att läsa till testunden än vidstående kåseri av vår vän "Numismaticus" – journalisten, numismatikern och uppenbarligen tenjutaren Gösta Pålsson? Det publicerades ursprungligen i Stockholms-Tidningens stående rubrik "Myntspalten" den 7 januari 1959 och innehåller allt från te till ett ytterst sällsynt guldmynt. *Se bilden.*

Apropå te kommer Pålsson in på Ostindiefararen "Götheborg", som fraktade just denna handelsvara från det på den tiden mer än i dag avlägsna landet Kina. Då anade han inte att ostindiefararen skulle återuppstå åtskilliga år senare tack vare många frivilliga krafter, gott initiativ och mycket pengar. De marinarknologiska undersökningarna som företogs vid skeppsvraket 1986-1992 vidgade kunskapen om bl.a. 1700-talets handelsresor till Kina. Man beslutade också att återskapa skeppet.

I september 2003 restes fartygets mast med mastmynt och allt. I oktober 2005 påbörjade hon sin långa expedition till Kina, samma resa som dess föregångare gjorde 1745 och från vilket land hon startade sin ödesdigra sista färd hem.

Under sin turné kallad *Baltic Sea Tour 2008* kunde det stolta nybyggda fartyget beses i Stockholm under några dagar i juni i år, med möjlighet för vem som så önskade att gå ombord. *Se bilden.*

Tidigare bidrag med Gösta Pålssons numismatiska kåserier har återpublicerats i SNT nr 2002:3, 2004:5 och 2007:3. Om den gamla ostindiefararen och dess återfunna punschbål med medaljvibildningar samt framkomna mynt i vraket finns att läsa i SNT 2003:8.

MGL

Ostindiefararen "Götheborg" byggdes i Stockholm och blev färdig år 1738. Skeppet förliste den 12 september 1745 nära Nya Älvsborgs fästning, bara någon vecka innan hon efter en lång resa till Kanton i Kina skulle nå sitt slutmål, staden Göteborg.

Skeppet var lastat med bl.a. te, porslin, siden och kryddor.

Den återskapade ostindiefararen visades i Stockholm några dagar i juni 2008, här fotograferad av Sophie Nyström, KMK, vid Skeppsbron.

Vid en kopp te ...

Vi satt vid en kopp te, undertecknad och en avgående Kollega (Kollega med stort K var det, en vi inte ville mista, en man med många års hängivet arbete för bladet och för kamratkretsen).

Vi resonerade om fluktuationer – i penning- och människovärdet. Teet drack vi på kinesiskt vis, rent, utan varje tillsats av socker, grädde, citron etc. på barbariskt sätt – rätt beredd den främsta av drycker, stimulerande utan att berusa, uppriskande utan att dränka all eggande törst i tillfredsställdhetens platthet. En dryck som miljoner vågat livet för och som för personer med speciella förutsättningar, i synnerhet tekänsliga tungor, medfört furstliga inkomster såsom heltidsanställda avsmakare eller tekonstnärer såväl vid de stora europeiska importfirmorna som vid de större hoven under århundradenas lopp.

Vår Kollega nämnde, alldeles en passant, att någonstans i Göteborgs hamn ligger, djupt begraven i dyn och hittills trotsande alla bärgningsförsök, en gammal svensk ostindiefarare, väl inte lastad med te, utan med hållbarare vara; te var eljest den kanske vanligaste frakten, och även svenska "tea-clippers" fanns det, som dock vanligen gick på utländska hamnar

och, ofta smuglingsvis, gjort sina befraktare och redare penningstinna.

Det sjunkna skeppet i Göteborg är lastat med ostindiskt 1700-talsporslin, som skulle vara ovärderligt och oskattbart, om det kunde lyftas ur havsens djup där någonstans utanför Majnabbe.

Det ifrågavarande styckegodset är försett med ett speciellt namnchiffer på varje pjäs: dåvarande direktörens för Ostindiska Compagniet. Han räkar vara farfarsfarfarsfar till vår Kollega, som också kan ta ner och visa ett par utsökta konstverk, en terrin, några fat, som bärgats en gång för ett sekel eller mera sedan och som gått i arv.

Det finns en del på annat håll i åten – anfadern fick adelskap för sina ostindiska förtjänsters skull, säger vår Kollega mångtydigt! Egentligen borde det heta kinesiska i stället för ostindiska. Vid sidan av Union Jack och andra de stora nationernas flaggor vajar den blågula, tretungade på handelsstationen i Kanton; det är en många gånger återgiven kinesisk målning, av vilken originalet finns på Helsingörs världsberömda sjöfartsmuseum.

Nere i en sydsvensk stad bor en gammal dam av samma stam. Bland

Dubbeldukaten 1830, som omtalas i texten, har samma mått som endukaten men är av dubbel tjocklek och vikt. Myntmästare i Stockholm vid denna tid var Christopher Borg.
Foto: Nils Lagergren 1970.

hennes ostindiska, eller som sagt kinesiska minnen, finns det också många mynt. Kina var trots allt världens kanske först myntande folk, och det skall finnas praktfulla drakslingor i guld uppradade som skådepenningar på gustavianska högre ståndsmöbler och Chippendale-chiffonjéer, i små skrin av lack och pärlmemor och i outgrundliga buddhabilders sköten – allt från tider, när svenska flaggan fladdrade lekfullt i Han-hais monsunvind.

Det finns också "ett svenskt 1800-talsguldmynt av ovanlig tjocklek"; och stämmer det, överflyglas kanske, för myntforskaren – en sådan har ännu inte satt sin fot på nämnda helgade plats, men M-spalten har i all anspråkslöshet sina framtidsförhopp-

Ovan ses en detalj ur Johan Thomas Hauers (1748-1820) kopparstick som visar Rikens Ständers Bank vid Järntorget med segelskeppen längs Skeppsbron i bakgrunden. Det är lätt att föreställa sig den mäktiga synen av mängder med vackra segelskepp ute efter hela Skeppsbron under 1700-talet!
Foto: Gabriel Hildebrand.

ningar – ja, så överglänses även ostindiefararens sjunkna skatter.

Vi har kanske att göra med 1830 års 2-duk av dubbel tjocklek. Endast två exemplar är hittills kända, det ena i Kungl. Myntkabinettet, det andra i privat ägo. De hör till det utvalda fåtalet svenska myntrariteter, inte möjliga att prissätta.

Vi dricker, så kinesiskt som möjligt, vårt te (från Ceylon) i frid. Vi minns oss den historiska "Tebjudningen i Boston", ett krigiskt ståhej vållat av te, eller rättare brittiska te-tullar, och förresten den egentliga upptakten till nordamerikanska inbördeskriget.

Men vi kan väl, bevars, inte ägna hela myntspalten åt te och tebjudningar, även om de vållat krig – vilka ju för övrigt i vanliga fall brukar skrivas på penningens eget konto.

NUMISMATICUS.
/MGL

Numismatiska objekt köpes!
Numismatiska objekt säljes!
Ulf Ottosson, uon@live.se

Köpes
Kopparplåtmynt, klippingar
Tel.: 073-0731130

Historiska Värdepapper

Välkommen till SFHV:s auktion nr 58

lördagen den 8 november 2008
kl. 11.00 visning 10.00-11.00
på Kungliga Myntkabinettet
Sveriges Ekonomiska Museum
Slottsbacken 6, Stockholm

www.historiskavardepapper.press.se

HB MYNT & MEDALJER

Sveavägen 96

Box 19 507
S-104 32 Stockholm 19
T-Rådmansgatan (uppgång Handelshögskolan)
☎ + fax 08-673 34 23

*Svenska och utländska mynt, sedlar och ordnar,
militaria och nålmärken, medaljer*

Öppet: vard. 11-17, fred. 11-15, lörd. 11-14

KÖPES!

Wismar: 3 Pfennig 1621-1835
Pommern: 1/6 Taler 1689-1761
Rostock: 3 Pfennig 1621-1761
**Hessen-Kassel och
Hessen Schmalkalden**
1730-1751 alla valörer.

Provmynt:
1/6 Rdr 1829 i koppar
1 Skilling 1826 i tenn
1 Skilling 1833

Kopparmynt:
1 Skilling 1802-1805 präglad
på 2 ÖRE SM 1755

(bytesförslag beaktas)

Sten-Olof Andersson
Smålandsvägen 20
611 56 Nyköping
Tele: 0155- 26 96 16 (18.00-23.00)
E-post: skilling.s-oa@telia.com

Myntauktion

äriligen i maj och december.

Ett mynt från våra tidigare auktioner

Välkommen som köpare eller inlämnare
på våra auktioner.

Frimärkshuset Skandinavisk Filateli AB

Humlegårdsgatan 13 Telefon 08-661 74 50
114 46 STOCKHOLM Telefax 08-662 82 46

E-post: auctionbids@frimarkshuset.se
www.frimarkshuset.se

AURUM AUKTIONER AB

stockholm

Myntauktioner i centrala Stockholm!

Låg provision - Alla objekt beskrivs utförligt
både i tryckt katalog och Internetkatalog

Vi söker alltid bättre
mynt, sedlar, medaljer, polletter och litteratur!

Tel. 08-660 20 70, vard. 9-13 Mail: info@aurumauktioner.se

www.aurumauktioner.se

MYNTKOMPANIET

Vi håller **2 kvalitetsauktioner** och 9 månadsauktioner om året gemensamt med
Frimärkskompaniet, Lars-Tore Erikssons Frimärksauktioner och AB Philea.

Vi söker **inlämningar** av bättre mynt, sedlar, frimärken, vykort, handskrifter,
aktiebrev, autografer m.m.

Vi har mycket goda möjligheter att finna köpare till dina objekt eftersom
ca 20 000 kunder ser varje auktion via våra kataloger och hemsidan.

Myntkompaniet
Svartensgatan 6
116 20 Stockholm

Tfn: 08-678 32 17
Fax: 08-643 22 38
E-post: mail@philea.se

www.myntkompaniet.se

NY BOK OM GOTLÄNDSKA MYNT

Ett eget värde. Gotlands tidigaste myntning, ca 1140-1220.

av Nanouschka Myrberg

Under början av 1100-talet påbörjades på Gotland en av det svenska områdets tidigaste myntningar. Men vem stod bakom den, och varför började mynten att präglas just där och då? De första gotländska mynten och deras historiska sammanhang står i fokus för denna nya avhandling.

E-posta din beställning till:

Svenska Numismatiska Föreningen - info@numismatik.se

eller

Numismatiska Forskningsgruppen - christina.larsson@ark.su.se

Pris: 200:- + frakt

Stockholms
universitet

SVERIGES MYNTHANDLARES FÖRENING

är en sedan 1973 etablerad sammanslutning av för närvarande 18 mynthandlare i flera olika städer i landet. Föreningen är ensam i sitt slag i Sverige.

Genom samarbete med de övriga medlemmarna vill varje mynthandlare förbättra och utöka sina tjänster.

Antikboden
Kyrkogatan 2, 222 22 LUND
Tel. 046-12 99 00

Hamrin & Svahn Mynt AB
Sjöberg 1, 147 91 GRÖDINGE
Tel. 08-732 66 86, 070-212 64 55

Karlskrona Mynthandel
Hantverkargatan 11, 371 35 KARLSKRONA
Tel. 0455-813 73

Rune Larssons Mynthandel
Stora Brogatan 14, Box 98, 503 06 BORÅS
Tel. 033-41 03 15

Lunds Mynthandel
Klostergatan 5, 222 22 LUND
Tel./Fax 046-14 43 69

**AB Malmö Mynthandel
& Vykortsbank**
Sven Gunnar Sandberg
Kalendegatan 9, 211 35 MALMÖ
Tel. 040-611 65 44

J. Melin Mynt
Koltrastvägen 23, 370 24 NÄTTRABY
Tel. 0455-155 99

HB Myntinvest Corona
Östra Storgatan 20, 611 34 NYKÖPING
Tel./Fax 0155-28 63 25

Mynt & Medaljer HB
Sveavägen 96
Box 19 507, 104 32 STOCKHOLM
Tel./Fax 08-673 34 23

Ulf Nordlinds Mynthandel AB
Karlavägen 46
Box 5132, 102 43 STOCKHOLM
Tel. 08-662 62 61
Fax 08-661 62 13

Norrtälje Mynthandel
Nils Ferlins gränd 1
Box 4, 761 21 NORRTÄLJE
Tel. 0176-168 26
Fax 0176-168 56

Pecunia MM HB
Farinvägen 8, 245 33 STAFFANSTORP
Tel./Fax 046-25 21 19

J. Pedersen Mynthandel
Norra Strandgatan 30
Box 1320, 251 13 HELSINGBORG
Tel./Fax 042-12 25 28

Selins Mynthandel AB
Regeringsgatan 6
Box 16 390, 103 27 STOCKHOLM
Tel. 08-411 50 81
Fax 08-411 52 23

Strandbergs Mynthandel
Arsenalsgatan 6
Box 7377, 103 91 STOCKHOLM
Tel. 08-611 01 10, 611 58 20
Fax 08-611 32 95

Tamco Numismatics
Box 6235, 102 35 STOCKHOLM
Tel. 070-631 58 09

Ticalen Mynthandel
Stureplatsen 3, 411 39 GÖTEBORG
Tel./Fax 031-20 81 11

Håkan Westerlund Mynthandel
Vasagatan 42
Box 490, 101 29 STOCKHOLM
Tel. 08-411 08 07, Fax 08-21 21 96

Numikon
Stureplatsen 3
411 39 GÖTEBORG
Tel./Fax 031-20 81 11

SVERIGES MYNTHANDLARES FÖRENING

Sjöberg 1 • 147 91 Grödinge • Tel. 08-732 66 86 • 070-212 64 55

Besök vår hemsida: www.mynt.nu/smf/

Myntauktion

FREDAGEN 21 NOVEMBER 2008
PÅ KUNGLIGA MYNTKABINETTET SLOTTSBACKEN 6
STOCKHOLM MED START KL. 9.30

*Samling Bonde
på Ericssberg
Del 3*

Auktionskatalog med avbildningar i färg kan avhämtas i vår lokal
Karlavägen 46, Stockholm fr o m 15 oktober till en kostnad av 200:-.

Den som önskar erhålla katalogen per post erlägger 275:-, utanför
Sverige 375:-. Betalning vänligen till vårt PlusGirokonto 25 42 99 -1.

Katalogen kommer också att vara utlagd på vår hemsida
www.nordlindsmynt.se ca 15 oktober 2008.

Visning kommer att äga rum auktionsveckan i våra lokaler,
måndag-onsdag 17-19 november, 14-19 och torsdagen 20 november på
Kungliga Myntkabinettet 11-17 eller efter överenskommelse.

Ulf Nordlind Mynthandel AB

Karlavägen 46, Box 5132, 102 43 Stockholm
Tel 08-662 62 61, Fax 08-661 62 13, info@nordlindsmynt.se